

MAURICE BLONDEL: FILOZOF KONANIA A NADPRIRODZENA

Medzi tými, ktorí reagovali na myslenie 19. storočia, je aj M. Blondel (1861-1949) a jeho práca Action (1893) patrí spolu s Bergsonovou Hmotou a pamäťou k dielam, ktoré najviac poznačili kontinentálnu filozofiu od r. 1880.

Blondel, pokladaný za rodeného filozofa, bol aj presvedčeným kresťanom. Zaujímal ho teda na jednej strane osud človeka, pričom na strane druhej tento osud či cieľ mohol byť len nadprirodzený. Vstupnou bránou k problematike človeka mu bude rozbor pojmu akcia, ktorého ďalšie synonymá sú: konanie, činenie, prax(is). Pod týmto pojmom treba „rozumieť každú špecificky ľudskú činnosť, nech už ide o činnosť metafyzickú, morálnu, estetickú, vedeckú či jednoducho praktickú“. Taktó ponímaná akcia je už tým, čo sa rozšíri pod termínom existencia. Blondela zaujíma človek angažovaný takpovediac na všetkých frontoch, zjednotených prostredníctvom totálnej duchovnej skúsenosti. V duchovnom bytí človeka hľadá aj zdroj intelektu a vôle.

Dielo Akcia bolo vcelku dobre prijaté z katolíckej strany, zo strany filozofov menej, ale neskôr sa budú množiť námietky aj zo strany niektorých teológov, ktorí Blondela obvinia z fideizmu, subjektivismu, modernizmu, a dokonca aj z materializmu. Na strane druhej, Blondel Akciu prepracovával a pripojil k nej ďalšie zväzky, bez ktorých by nebola úplná a s ktorými tvorí jeden celý filozofický systém. Tak vznikla tetralógia: La Pensée (Myslenie, 2. zv., 1934), L'Être et les êtres (Bytie a bytosti, 1. zv., 1935), nová Akcia (2. zv., 1936) a La Philosophie et l'esprit chrétien (Filozofia a kresťanský duch, 2. zv. 1944, 1946).

Práca Myslenie je Blondelovou teóriou poznania, obohatenou o rozборы pôvodu myslenia. Práca Bytie a bytosti je vrcholným dielom tetralógie, Blondelovou ontológiou, v ktorej sa vo vzostupnom nepretržitom pohybe cez bytosti dospieva k Bytiu. Nová verzia Akcie je akousi syntézou oboch predchádzajúcich a jej záver sa už bude situovať v Kresťanskom duchu, ktorý je Blondelovou filozofiou náboženstva a ktorý sa vracia k tej úlohe filozofie, ktorou je preskúmať podmienky završenia dynamizmu prírody a ducha, ako aj odpovedať na otázku, či a prečo kresťanstvo aj so svojou tézou o Zjavení spĺňa tieto podmienky.

Hoci Blondel sa narodil a zomrel vo Francúzsku, jeho pozostalosť i osobná knižnica sa nachádza v archíve, ktorý nesie jeho meno a ktorý bol zriadený pri Institut supérieur de Philosophie Katolíckej univerzity v Louvain-la-Neuve (frankofónne Belgicko).

Na Slovensko Blondel a blondelizmus prenikol za prvej Slovenskej republiky najmä vďaka prácam Š. Polakoviča, ktorý emigroval do Argentíny. Najnovšie sa tejto problematike z historicko-filozofického hľadiska venuje T. Münz (Filozofia 1994/7). Jezuitský teológ Ján Dieška (1911-1988), príbuzný Jozefa Diešku, sa podujal v r. 1952-55, pred svojím uväznením, preložiť prácu Filozofia a kresťanský duch. Stihol však preložiť len 1. zväzok nazvaný: Autonomie essentielle et connexion indéclinable (Podstatná autonómia a neodvratná spojitosť), ktorý sa zachoval v strojopisnej podobe v knižnici Teologického inštitútu sv. Alojza Spoločnosti Ježišovej

na Slovensku pri Trnavskej univerzite a ktorý hodlá vydať vydavateľstvo Dobrá kniha.

Podľa autorovho úvodu v tomto prvom zväzku si predsavzal ozrejmiť „dvojitú reťaz racionálnych iniciatív alternujúcich s prínosmi božieho plánu s cieľom ukázať najvyššie poslanie, ku ktorému je ľudstvo záväzne vyzvané“. Svoju filozofickú reflexiu tak viedol z hľadiska Boha Stvoriteľa, Sprostredkovateľa, Spasiteľa a Posväcovateľa, ktorý bez akéhokoľvek dôvodu privolať k životu bytosti, ktoré nadal schopnosťou stať sa „dietskami božími“.

Druhý zväzok je venovaný potrebám a rizikám, ktoré musí podstúpiť ľudstvo v skúškach na tomto svete až do jeho konca.

Blondel ohlasuje ešte tretí zväzok, ktorý však neuzrie svetlo sveta. Mal sa týkať problému adaptácie evanjeliovej tradície na naše storočie.

Na ilustráciu a ako predzvesť tohto vydavateľského počínu sme vybrali tretiu časť a jednu zo štyroch „filozofických záhad“: Záhada ľudského poslania a tajomstvo nášho nadprirodzeného povolania. Ostatné tri filozofické záhady sa týkajú kresťanského tajomstva, Trojice, kontingentných existencií a tajomného zmyslu stvorenia a sprostredkovateľskej funkcie vteleného Sprostredkovateľa.

Pri všetkej úcte a snahe rešpektovať prekladateľa a jeho preklad si text pri revízii vyžiadal isté zásahy, v ojedinelých prípadoch i opravy nesprávnych či nepresných ekvivalentov. Treba si uvedomiť na jednej strane stav jazyka, ako aj filozofickej terminológie (ktorá sa vtedy rodila) pred pol storočím a prekladateľsky neľahký Blondelov text na strane druhej.

Úvod napísal, preklad Jána Diešku zrevidoval a na vydanie pripravil

Jozef Sivák

Originál: La Philosophie et l'Esprit chrétien. 1. zv.: Autonomie essentielle et connexion indéclinable. Paris, P.U.F., 1944, s. 61-81.

TRETIA ČASŤ

ZÁHADA ĽUDSKÉHO POSLANIA A TAJOMSTVO NÁŠHO NADPRIRODZENÉHO POVOLANIA

Z akého dôvodu sa filozofia môže, ba má sa pustiť do takéhoto problému? Aké prekážky, zdá sa, sa stavajú proti akémukoľvek pokusu pohnúť rozum, aby rozoznával to, čo uniká každému priamemu zachyteniu vedomím? Ako uchopiť to, čo nezávisí od nijakej ľudskej iniciatívy vo vlastnom zmysle, o čom sa nezdá, že sa môže prejaviť vedecky ani vo faktoch rozhodujúcim spôsobom, ani v takých historických aplikáciách, ktoré patria pod objektívne a kritické rozoznanie?

Už badáme bežné námietky alebo aj skutočné prekážky, ktoré treba prekonať, aby sa začalo racionálne skúmanie v takej oblasti, ktorá, zo samej definície vystupuje za dosah našich

zmyslov, nášho vedomia, nášho intelektu, nášho chcenia, našej činnosti, len čo sa slovu **nadprirodzený** dá význam, ktorý nadobudlo v kresťanskej reči – lebo je to termín presne vymedzený v závislosti od celkom neodôvodnenej úlohy pomoci, pochádzajúcej skryto iba od Boha a tak, že toto pobádanie nikdy nepadá pod priame zachytenie naším vedomím a našimi iniciatívami. Ako potom pochopiť, že by racionálne skúmanie mohlo dajako zasiahnuť do tajomstva tak žiarlivo stráženého, a to zoči-voči požiadavke tým čudnejšej – že sa ona vyhlasuje za záväznú a naliehavú – že ona vyžaduje slobodné podrobenie sa v tejto temnosti – že napriek tejto nepremožiteľnej nevedomosti ona má nesmiernu zodpovednosť – a že si pritom všetkom robí nárok predkladať nášmu slobodnému výberu posolstvo dokonalej spravodlivosti a nekonečnej lásky?

No je tu ešte čosi vážnejšie. Aj vtedy, keď sa budú môcť zmierniť tieto zdanlivé nemožnosti, nastolí sa otázka, akým činom takéto nadzmyslové tajomstvo, presahujúce každú skúsenosť a všeobecne neprístupné ľudskému rozlišovaniu, môže dostať poznateľnú alebo zrozumiteľnú formu, vstúpiť do dejín, dať sa tam rozpoznať, dostať pod závojom, ktorý sa nikdy neodhaľuje, presnú, pôsobiacu a sankcionovanú hodnotu.

Aspoň už budeme môcť takými otázkami dať filozofickej reflexii počiatočnú účasť, ktorú ona doteraz vždy zákonite vyžadovala v našom skúmaní, v ktorom zakaždým dostala zadosťučinenie spolu s prírastkom svetla a uznanlivého primknutia.

Keď sa púšťame do nového radu otázok, ktoré nevyhnutne vyplývajú z toho všetkého, čo predchádza, ideme sa tým dotknúť najúchvatnejších a najdojímavějších problémov.

I. Čo je to teda tento nadprirodzený poriadok, taký skrytý a taký nástojčivý? A ako odpovedať, aby sa to, čo sa ľudia opovážili nazvať tajnostkárstvom a tyranstvom, ukázalo bezúhonným? Na začatie tejto rozpravy, ktorá by sa dala nazvať zápasom, treba nám predbežne dobre ustáliť presný zmysel slova nadprirodzený voči jeho zneužitiam alebo zoslabeným použitiam. Lebo aj u tých, čo sa nazdávajú, že mu ponechávajú jeho integrálny význam, vyskytlo sa mnoho znetvorujúcich a nebezpečných zoslabení, ba vtierajú sa ešte aj najnovšie. Totiž, musíme tu zachovať s úzkostlivosťou prísnosťou hodnotu takého termínu, ktorý zahŕňa všetku cenu, všetku vznešenosť, všetky prísľuby a akoby zálohy nebeského dedičstva ľudstva a božích veľkodušností.

Či je naozaj možné zaviesť do filozofického slovníka a do filozofického výskumu meno, ideu, tvrdenie nejakého „nadprirodzena“, špecificky vymedzeného podľa požiadaviek kresťanskej terminológie a bez toho, že by sa protivilo rozumu? Nestačí, aby sme sa odvolávali na bežné tvrdenia o „nepochopiteľnom čude“, akým sme sami sebe, aby sme hľadali útočisko v tom, čo Pascal nazýval „medzi-dvomi“ („l'entre-deux“), aby sme nasledovali jeho príklad pred touto bytosťou, kolísajúcou od jednej krajnosti ku druhej, aby sme ju pokladali za chorú a vykoľajenú. Nech sú vady akékoľvek – možno že ich bude treba neskoršie uznať za nevyhnutné – tu sme vždy ešte pred tým prozreteľnostným plánom, ktorý chceme vyložiť v jeho súvislosti a ktorý sa v takejto perspektíve môže najprv vnútiť našej pozornosti iba tak, že sa vždy a všade ukáže „bezchybným“.

V silnom zmysle slova **nadprirodzeno** znamená to, čo je ponad každú prirodzenosť, teda to, čo následkom toho nemôže byť udelené ako celá vlastnosť nejakému kontingentnému bytiu, čo nemôže získať, dostať, zaslúžiť si, rozoznať, uchvátiť akýkoľvek konečný duch, akákoľvek

partikulárna vôľa, aj keď zákon pokroku môže dvíhať bytosti smerujúce viac alebo menej ku svojmu nasycujúcemu cieľu a túžiace po Zvrchovanom Dobre.

Z toho vyplýva, že sa zdajú byť zničené mosty medzi všetkým tým, čo má nejakú vymedzenú „prirodzenosť“, všetkým tým, čo je zrodené, t.j. kontingentné a konečné, všetkým tým, čo žije v čase a v priestore, a medzi tým, čo ostáva, zdá sa nemeniteľne, nekomunikovateľne vyššie. Aj slovo transcendentno je neprimerané do tej miery, do akej vyvoláva ideu nejakého prechodu, prekročenia, nejakého výstupu, lebo zo samej definície nadprirodzeno je nesúmerateľné so všetkými nižšími poschodiami, od ktorých je radikálne a metafyzicky odrezané.

Napriek paradoxu slova nadprirodzeno a napriek filozofickému **vetu**, ktoré, zdá sa, prirodzenosť a rozum stavajú proti tomu, čo ich prevyšuje alebo zatlačuje alebo im protirečí, práve sme dospeli k tomuto zjavenému tvrdeniu: osud človeka je jedinečný, vôbec nie je nezáväzný, vyžaduje buď implicitné, alebo výslovne zvolené a verné primknutie k povolaniu, ktoré, aj keď je neznáme, požaduje nejaké účinné riešenie.

Ako nepobadať naraz mnohoraký odpor, vyvolaný týmto jediným výrokom, a to tak zo samotného božieho hľadiska, ako aj z hľadiska nášho vedomia, nášho rozumu, našej slobody, našej ľudskej dôstojnosti?

Poznamenajme, že súc podstatne verní zjavenej náuke, budeme teda používať toto slovo iba v jeho silnom a absolútne pozitívnom zmysle, ponechajúc bokom podradné, metaforické alebo osobitné významy tohto termínu, ktorý totiž samou svojou etymológiou obsahuje v sebe akúsi trhlinu medzi rovinou akejkolvek stvorenej alebo stvoriteľnej prirodzenosti a celkom heterogénnym účelom, ktorý by sme predsa boli zaviazaní dosiahnuť, jedným slovom, týmto nadprirodzenom, ktoré je cudzie všetkému tomu, čo je fyzické, psychologické, morálne alebo aj metafyzické, a ide ďalej (9. exkurz).

Zdalo by sa teda, že vlastne iba Boh je vyčerpávajúcim nadprirodzenom, nedeliteľne, bez pochopiteľnej imanencie, dokonca z dôvodu svojej jedinej, večnej a dokonalej aseity. A predsa, a to i z filozofického hľadiska, ide o to, ukázať možnosť komunikovania nesúmerateľnosti; lebo z kresťanského hľadiska niet ani konfúzie, ani protirečenia medzi božou nadprirodou a nadprirodzeným povolaním človeka, neúprosne vyzvaného prijať taký dar, ktorý nemôže odmietnuť bez toho, že by neklesol, že by nepadol pod svoju vlastnú prirodzenosť, že by nezradil tak svoj rozum, ako aj vedomie svojej povinnosti.

Jediné vyjadrenie tohto tak zložitého problému nám nadhadzuje hneď dve perspektívy, ktoré treba zmieriť, aby skutočne nastala zrozumiteľná a dobrá zhoda v primknutí a samej symbióze, ktorá sa nám podáva ako naše neodkloniteľné poslanie. Na jednej strane, akýže boží vynález môže uskutočniť a odôvodniť to, čo sa zdá byť násilím, stávkou proti múdrosti, výzvou samej všemohúcnosti, zdrvivajúcim darom nášho „dobrého Učiteľa“?

Na druhej strane, oproti tomuto tajomstvu, ktoré, aj keď je potvrdené Zjavením, vždy sa vymyká v tomto živote vlastnému a priamemu rozlíšeniu nášho vedomia, ako odôvodniť neúprosne primknutie a praktickú a zároveň slobodnú a záslužnú vernosť takej požiadavke, ktorá sa naostatok môže zdať ponížujúcou a tyranskou, akou by bola požiadavka dajakého slávneho dobrodincu, ktorý nás zasypal svojimi dotieravými darmi. Keď nechceme zľahčovať problém, musíme vypočuť práve takéto otázky, natoľko sú skryto zahniezdené v mnohých duchoch.

II. Hneď badať, aké apórie predstavuje v každom ohľade takéto povolanie, ktoré sa zdá byť naraz nestráviteľným pre skúsenosť, vedomie, filozofickú špekuláciu, náš duchovný elán, ba čo viac, ktoré sa zdá byť, ak sa odvážime tak povedať, v protirečení s božou múdrosťou, ba aj s božou mocou. Že by sme teda boli uvedení do omylu pre výstrednú túžbu velebiť stvoriteľskú lásku? Či naše úsilie vysvetliť a odôvodniť plán stvorenia by skončilo v akomsi pohoršení pre filozofiu, vo svätokrádežnom bláznovstve, ktoré by chcelo prevrátiť alebo obrátiť posvätné hrádze, protiviac sa tomu, čo bolo nazvané komunikáciou nekomunikovateľného?¹

Ešte raz a ešte vážnejšie, či by naša nádej zmierlivého utišovania a rozvíjajúceho sa prostredníctvom narazila definitívne na akési ne-absolútne, predpísané neporušiteľným rozumom a samou náboženskou úctou? Perspektíva, ku ktorej nás privádza až doteraz sledovaná metóda, vyvoláva prekážky, obyčajne málo všimávané, ale práve preto si zaslúžia, aby sa filozoficky rozoznávali a rozoberali. Skôr, ako by sa pristúpilo ku skúmaniu historických uskutočnení tohto nadprirodzeného poriadku, ako nám ho predkladá Zjavenie, je teda významné všimnúť si, akým spôsobom sám tento poriadok je pochopiteľný, je možný, je ľudský, keď aj ostáva božsky vrozený; a to je práve podstata tejto kritickej metódy, o ktorej sa povedalo, že skôr, ako sa vyslovia fakty, dobré je presne určiť, akým činom sú zrozumiteľné a uskutočniteľné: **quis modus possibilis sit ad intelligendum et faciendum?**

Toťž, ako pochopiť spolunažívanie v človeku rozumovej prirodzenosti – schopnej žiť v sebe – a nadprirodzenej skutočnosti, ktorá svojím votrením, zdá sa, prepúšťa alebo ničí naše vlastné schopnosti? Či tu nie je čosi racionálne nepochopiteľné a morálne neprijateľné, akési nebezpečenstvo nerovnováhy, ktoré vystavuje človeka, neschopného ostať samým sebou, buď závratu z veľkosti, alebo pádu pod samého seba? Ako urobiť trochu zrozumiteľnou túto nezlučiteľnosť darov, ktoré sú síce združené, ale predsa neporovnateľné? A v tejto hypotéze – ponúknuť alebo vnútenej nášmu rozumu – v akej podobe nejaký lúč jasnosti môže našej požiadavke svetla a spravodlivosti dať uchopiť a odôvodniť tento druh celkom nepomerného spriahnutia?

Skúmajme najprv vklady, ktoré sú zdanlivo prítomné – na jednej strane konštitutívny dar ľudskej prirodzenosti, rozum, sloboda, život ducha, radosť vlastniť pravdu, krásu, múdrosť, moc sebaovládania, vládnutia nad silami vesmíru, udeľovania si tej samostatnosti, ktorá pre takého Sokrata bola najvyššou cnosťou a ktorá uchvacovala Stoikov, chváliacich sa, že týmto osobným výdobytkom sú nad Jupiterom a nad bohmi, obdarenými od prírody tým, čo Mudrc získava svojou vlastnou zásluhou -, na druhej strane dar celkom inej hodnoty, dar, ktorý je najskôr iba akousi pôžičkou a o ktorom sa zdá, že ho možno užívať a naplno vlastniť iba zrieknutím sa prirodzenej dostatočnosti, tak drahej človeku, ako čisto človeku. Aká výmena sa

¹ Ak aj mienky ohľadom tohto bodu ostávajú nezávislé, mnohé sú priaznivé téze, podľa ktorej božia láska mi vyhradila tajomstvo nepreniknuteľného Božstva, ktoré podstatne ostáva nekomunikovateľné, avšak našla spôsob skrz posväcujúcu milosť, skrz účasť na mystickom Kristovom tele, skrz prísľub božej adopcie, videnia a požívania blaženosti, ako komunikovať to, čo by sa mohlo zdať nekomunikovateľným. Je teda dobre nijako nedovoliť zmenšiť význam a hodnotu nadprirodzeného spojenia s Kristom a, skrze neho so samým trojičným životom. Táto informácia sa tu podáva preto, aby sa už vopred vyzdvihla najvyššia hodnota znadprirodzenia, začínajúceho sa už na tomto svete skrze milosť a generujúceho život slávy.

nám teda predkladá? Predať všetky naše dobrá a takrečeno prediť samých seba, aby sme kúpili „vzácnu perlu“ a iba ju, ktorá sa nedá premeniť na zemské pokusy a o ktorej sa zdá, že nás teraz ponecháva iba v nahote, v hlade, olúpených o všetko? Ale, používajúc reč ľudských transakcií, akože sa odvolávať na akýsi klamlivý utilitarizmus zároveň bez veľkodušnosti, bez užitočnosti, bez možnosti? Či sa vidí úžasná dilema, pred ktorou, viac alebo menej pobadanou alebo cítenou, ustupujú toľké citlivosti, toľké ambície, toľké ľudské hrdosti? A predsa, či je táto hrôza odôvodnená, či tento útok je rozumný? A či sa za evanjeliou alegóriou neskrýva akýsi zmysel, ktorý treba skúmať, až sa v ňom nájde tajomstvo a jediná spasiteľná cesta nekonečnej Dobroty?

Totíž, je celkom pravda – aby sme vraveli rečou zdanlivosti a diskurzívneho myslenia -, že človek, akého nám predstavuje zjavenie božieho zámeru s ním, dostáva dva dary, radikálne odlišné a vnútorne heterogénne, takže druhý predpokladá prvý a prvý slúži, ak možno tak povedať, za výmenné peniaze, aby druhý mohol preniknúť prvý celou svojou hodnotou. Pre každého ducha, ktorý dôkladne uvažuje o podmienkach nevyhnutných pre ľudskú asumpciu, ktorá je zároveň záslužným vzostupom, nie je možné pretrhnúť alebo prevrátiť ohnivú tejto reťaze právd: – každý duchovný tvor je schopný tvrdiť Boha a uznať nesúmerateľnosť Božskosti – nijaká duchovná bytosť nemôže žiadať alebo vymáhať intímnejšie komunikovanie Boha, aj keby ju pobádala akási hmlistá túžba k nekonečnému hľadaniu, ktoré by sa zdalo byť normálnym stavom jej rozumovej prirodzenosti voči istote božieho tajomstva; nárok, ktorý si robil človek cez storočia a v najrozmanitejších podobách, stačiť si a zbožštiť sa, nazdávajúc sa, že skrze mágiu, skrze prirodzené náboženstvo, skrze múdrosť alebo vedu zachytí mocnosti prírody alebo aj samej nadprírody, taký nárok je najvyššou ilúziou, najvyššou modlou, najvyššou chybou proti duchu; – lebo ak Boh je (a pre sám rozum je nevyhnutné, aby bol), ak Boh je Boh, t.j. iná vec ako iba ideálny produkt alebo ako iba akási skutočnosť medzi ostatnými existenciami vedľa seba položenými alebo navzájom immanentnými, potom on absolútne transcenduje všetko, čo je nie on; táto transcendencia nie je vôbec relatívna, nijaké slovo ju nevyjadruje a samo jej meno je skutočne nekomunikovateľné: je „Ten, ktorý je“ a pred ním ostatní sú vymedzení skrze neho ako „tí, ktorí nie sú“, tí, ktorí môžu byť iba skrz číru a slobodnú stvoriteľskú veľkodušnosť, tí, ktorí na nejakom stupni môžu mať účasť na jeho vlastnom živote iba skrze dar, čo má byť prijaté ako celkom nezaslúžený v čistote nádoby vyprázdnenej z celého svojho namysleného obsahu. Totíž, Boh, ako je napísané, rozlieva sa iba tam, kde sa mu robí zreteľné miesto, a nik ho nevidí skôr, ako zomrie: čo je táto smrť a čo iné to znamená, ak nie to, že na získanie nadprirodzenej pôžičky človek musí vrátiť Bohu dary prirodzenosti, ktoré by sa bezpochyby mohli použiť na vychvaľovanie sebeckého ovládnutia ľudskej osoby, ale ktoré musia slúžiť akoby holokaust na oslavovanie celku božieho zámeru? Pre človeka takého, aký je v skutočnosti, vôbec teda niet voľby medzi oboma nezáväznými osudmi, jedným, v ktorom by sa uspokojil s prirodzeným a morálnym poriadkom, podľa miery svojich sociálnych a zemských ambícií, druhým, zodpovedajúcim akémusi pozvaniu navyše: **ascende superius**. Historicky a v intímnosti každej ľudskej osoby je iba (už sme to boli naznačili ako učenie viery) jeden a jediný osud, a to je nadprirodzený osud, pozitívne neodvratný, ktorému sa nik nemôže beztriestne vyhnúť, aj keby o ňom nemal explicitnú a nominálnu vedomosť.

III. Aby sa porozumela oprávnenosť takýchto nadprirodzených požiadaviek a aby sa ony prijali v plnom svetle, je dôležité vyložiť dôvody tohto vážneho imperatívu. Pochádza, ako vravíme, z najvyšších dôvodov, ktoré pohli stvoriteľskú a láskavú moc pozvať bytosti k takému božskému pozdvihnutiu, bez akého by sa podujať dielo nezdalo hodným svojho pôvodcu. Ale za akú cenu dielo bude môcť naozaj oslavovať svojho architekta, robiť česť a radosť bytiu a bytostiam, čo má plán zblížiť napriek ich nesmiernej vzdialenosti a spojiť v akomsi ľúbostnom objatí? Odpoveď na takúto otázku zaujíma a musí uspokojiť zároveň rozum i vieru.

Celý pohyb prírody, podľa tradície rozmanite zahrnutej v mnohých učeniach, má za cieľ pripraviť príchod a nekonečnú túžbu duchov, akoby plné, v samom princípe všetkých vecí, bolo akési prvotné hybanie rozumu a duchovného elánu. Každá bytosť, ako vyhlasuje sám monizmus, smeruje k zotrávaniu vo svojom bytí, k rozvitiu a pozdvihnutiu svojho bytia. Tento druh všeobecného egotizmu, nech sa už tomuto pudu záchovy a nenásytnosti dáva akékoľvek meno nadobúda v duchoch vedomých si seba a svojej nikdy neukojenej ašpirácie povahu náruživjej potreby panovania a šťastia. Avšak táto dobyvačná rozpínavosť pre toho, kto pozná a chce nekonečno, nemôže byť nasycujúca; ba ona môže vzbudzovať iba hlad, pripravujúc hĺbku duší na prijatie celkom iného podnetu absolútne nového daru, ktorý sa nemôže zamieňať s prvým darom prirodzenosti, aj najbohatšie obdarovanej a najveľkodušnejšie duchovnej. Lebo tento prínos, priamo a nezaslúžene vliaty do najrozumnejšej prirodzenosti, nie je už iba kapacitou, virtuálnosťou, udelenou v celom vlastní bytostiam, ktoré dostali hodnosť byť tiež príčinami, patriť si v poriadku konečných foriem dobra a kontingentných činností; v najintímnejšom vnútri týchto duchovných bytostí je zasiaty skrytý dotyk, ktorý nielen že pochádza od Boha ako všetky sily prírody, ale pochádza číro od Boha, bez toho že by mohol byť postulovaný nejakou požiadavkou alebo zprírodnený v nejakom bytí; totiž, tento dotyk je a môže byť iba priamo božou komunikáciou, milosťou,² ako keby Boh na spôsob nejakého semena ukladal samého seba do tohto prázdna, o ktorom vraví svätý Augustín, vyhlasujúc, že Boh nám je vnútornejší ako my sami sebe, že nás zbožšťuje, pretože je v strede, a že my môžeme prejsť od nás ku nám iba skrze Neho a žijúc pre Neho. Dáva sa nejakému tvorovi na to, aby tento tvor mohol a chcel ísť k Nemu a odovzdať sa Mu, čo je pre tvora jediný prostriedok, ako sa opäť nájsť, ale aj opäť vrátiť, ak sa osmelíme tak povedať, Boha samému Bohu, keďže sa stal naším zajatcom do takej miery, že ak odmietneme nechať ho žiť v nás a živiť, prinášať plody tomuto božiemu zárodku, zasiatemu v našej ľudskej bytosti, znamená to, ako uvidíme, páchanie istého druhu bohovraždy. Obrátene však, pavlovský výrok **Mihi vivere Christus est** ukazuje, do akej miery prijatie, udržiavanie, narastanie tohto božieho kľúčenia spôsobuje v človeku prípravu, ba začínanie toho nadprirodzeného a večného poriadku, ktorý sa bude skúmať v druhom zväzku tohto diela.

² Slovo milosť, o ktorom budeme musieť v nasledujúcom zväzku hovoriť naširoko v jeho rozličných významoch, berie sa tu vo svojom najhlbšom a najpresnejšom zmysle. Označuje to, čo pochádza z impulzu odlišného od tých popudov, ktorých nositeľom môžu byť naše prirodzené schopnosti, čo pochádza z prínosu priamo vliateho samým Bohom práve so zreteľom na nadprirodzené povýšenie, aby bol prameňom nášho neodvratného a záväzného znadprirodňujúceho povolania. Je to teda naozaj akési semeno, vložené do ľudskej pôdy, v ktorej sa má pripravovať tá zatva, ktorú, ako odôvodnene ukazujú evanjeliiové paraboly, očakáva Pán poľa a ktorá je určená do nebeskej sýpky, zatiaľ čo kúkoľ, zasiaty nepriateľom, zanedbaný robotníkom na poli, bude zviazaný a hodený do ohňa.

Bezpochyby, nijaký obraz prevzatý zo zmyslového poriadku, ba i zo skrytých vitálnych energií, nemôže stačiť na objasnenie tohto jedinečného a neporovnateľného prípadu. Lebo prítomnosť a pôsobenie nadprirodzeného prúdeňa ostáva neprístupné priamemu rozlišovaniu vedomia; a práve to je o jeden problém viac, pravda, ktorej dôvody bude treba ukázať. Avšak naša terajšia úloha je najskôr správne zozbierať autentické kresťanské učenie so zámerom napojiť ho na všetky korene, ktoré pripravujú jeho klíčenie, rast a plodnosť.

A ak by bolo potrebné iné prirovnanie, ktoré by nám pomáhalo v tomto háklivom hľadaní, našli by sme ho často používané v Biblii a v tradícii vo výraznej podobe plánky, prinášajúcej málo hodnotné ovocie; keď však miazga, poskytovaná koreňom, vošla do kmeňa, zaštepeneho zvrchu, potom plánka prináša akýmsi nevysvetliteľným zázrakom chutnú ovocinu. Takáto osobitosť vegetatívneho života nám totiž môže pomáhať pripustiť div neporovnateľne ešte väčší; lebo pri nadprirodzenom štepe ide o nepomer nekonečne vyšší a čoskoro ho budeme môcť lepšie oceniť iba skrze Zjavenie oného **Verbum caro factum. Qui habet aures audiendi audiat.** Avšak už odteraz badáme veľkosť božích vynálezov pri uskutočňovaní sprostredkujúceho začlenenia nadprirodzeného povolania do zložitosti, už samej v sebe paradoxnej, ľudskej zloženiny, ktorá spojením svojej dvojitej prirodzenosti pripravuje pôdu, súcu pre najvznešenejšiu symbiózu.

Po tomto skúmaní s metafyzickou a morálnou štruktúrou, z ktorého musia byť odstránené pochybne teoretické námietky, sa máme stretnúť s realizáciami.

Ak teda alegória zámeny a drahocennej perly ostáva veľmi nedostatočnou, nedostatočnou ostáva aj alegória štepu, hoci vhodnejšie dáva šípit' akési vitálne a už pretvárajúce spojenie, ktoré z dvoch organických životov utvára jeden a ten istý živý strom a organizmus, ktorý by bol mohol byť úplný, umožňuje prírastok a premenenie plodnosti. V takejto podobnosti by nás mohla priviesť do omylu mienka, že keď je už raz štep naštepený do kmeňa, nepotrebuje už viac inej miazgy pre svoju vzácnu plodnosť, ako je miazga plánky. Je to krajné nebezpečenstvo a mnohým našim súčasníkmi hrozí, že ho nepoznajú aj bez ich vedomia, keď sa nazdávajú, že obraňujú a zachovávajú v plodnosti kresťanskú civilizáciu, robiac ju chudokrvnou, aby sa stala, ako si myslia, prístupnejšou, ako keby nejaká ideálna alebo aj jednoducho slovná účasť na sekularizovaných ideách stačila nahradiť účinné studnice viery a kresťanskej askézy.

Z takéhoto ešte veľmi nedostatočného výkladu netreba teda robiť záver, že je tu nejaká účasť, normálne vštepená do všetkých druhov, akýsi druh automatickej naturalizácie božieho prúdeňa do celého duchovného poriadku. Naša nasledujúca hlava nás spraví ostražitými voči takejto mylnej interpretácii (10. exkurz).

IV. Avšak neospevujme ešte víťazstvo. Ak viac-menej alegorické alebo špekulatívne vysvetlenia odôvodňujú boží dôvtip akýmsi znadprirodnením človeka, ktorý má potrebu zveriť sa jeho svetu a získa jasné spravodlivé zaobchádzanie, ostáva ešte neistý, ba znepokojený zo všetkého toho, čo sa v ňom môže diať bez toho, že by sa dakedy jeho vedomiu a jeho slobode dostalo o tom dostatočnej zrejmosti alebo pocitu, úmerného vážnosti toho, čo sa nám ukázalo ako skrytá a celková vsádzka nášho osudu.

Ak po istých stránkach a nejakým celkom objektívnym spôsobom sa jednota ľudskeho osudu zdá byť zrozumiteľnou, možno že to tak ešte nie je z nášho subjektívneho hľadiska. Pravdaže, o človeku sa povedalo, že zázrak jeho prirodzenosti spočíva v samom jeho zložení, **homo duplex, summa mundi et compendium**, z dôvodu spojenia v ňom hmoty a ducha,

a tým samým aj z dôvodu všeobecnej perspektívy, ktorá, od najvyššieho až po najnižší stupeň jeho prirodzenosti, tvorí „prirodzený celok“ skrze akési intímne sprostredkovanie, o ktorom nám príde čoskoro hovoriť. Lenže hľa, vraj sa našej dvojitej prirodzenosti práve vnucuje akýsi nový prínos, a to nadprirodzený: či bude treba povedať: **homo triplex**? Mal o tom Aristoteles nejasné tušenie, keď hovoril o najvyššom osvietení, **thyrathen**, prichádzajúcom do človeka zvonku alebo zhora? Čo takým činom prichádza cez dvere alebo cez oblok, o tom nám Zjavenie hovorí, že je to sám kresťanský poriadok, ktorý nielen že klope na naše dvere, na naše oči, na naše uši, na naše srdce, ale ešte vnútornejšie; a my sami od seba nemôžeme spoznať, kto je to tento hosť, ba ani to, či je v nás nejaký hosť, dajaký božský „okupant“. Aké nové rozpaky zapríčiňuje tento prekvapujúci zásah do nášho nevedomia, vždy nevyliciteľného, aj keď sme o tom upovedomení zvonku! A ako sa môže merať naša zodpovednosť voči tomuto nepoznateľnému hosťovi, najmä ak si pomyslíme, že táto miera je mierou večnosti a samého nekonečna?

1. Najprv, prečo tento nadprirodzený pohyb, ktorý zaväzuje a opanúva celý náš osud, ostáva ako taký nevedomým? A akým činom sa nerozlíšene spája s pobádaniami a s plnením našich mravných povinností? Ba ešte viac, ako tento podnet milosti, neurčiteľný **de facto**, aj keby to bolo pomocou najpozornejšej a najvyvícenejšej reflexie, je a musí byť **de jure**, vnútorne a podstatne nerozlíšiteľný v terajšom stave nášho jestvovania? A predsa, z akých dôvodov táto naša neznalosť božieho prúdeňa v našom myslení a v našom živote nie je prekážkou, aby sa tým naša zodpovednosť osobitne nezväčšila? V takýchto ťažkostiach, viac alebo menej nejasne pociťovaných, sú vážne problémy, ktoré tu treba riešiť, hoci ich riešenia musíme neskoršie prehliť. No pre zabezpečenie voľnej cesty pre budúce etapy nášho putovania zdá sa byť nevyhnutným už osvietiť cestu, ktorá sa nám otvára.

Ludské vedomie, ponechané na seba, nikdy nerozlišuje nadprirodzené dotyky milosti: ako také sa nadprirodzeno vymyká uchopeniam vnútorného pozorovania a skúsenosti najviac oboznámenej s duchovnými cestami. Dôvod je v tom, že skutočne boh sám v sebe ostáva skrytý vo všetkých operáciách, v ktorých pôsobí, a ešte viac v tých, ktoré bez prirodzeného sprostredkovania pochádzajú bezprostredne z jeho darovaného zásahu. Z toho vyplýva, že oba predtým opísané návrhy môžu spolujestvovať a spojiť sa bez splynutia, a to vždy bez toho, že by sa dalo priamo rozpoznať ich pôsobenie a rozvinutie. A iba pomocou indukcie duchovný vodcovia môžu skrz „stavovskú milosť“, ktorá im je vlastná, zhodnotiť a rozoznať v dušiach „rozličné pohyby prirodzenosti a milosti“.

2. Lenže potom ako sme my zodpovední za svoje protivenie sa alebo za svoju vernosť tejto milosti, ktorá zachováva svoje tajomstvo bez toho, že by sme mali pociť pri nejakej vzbuze, že skutočne neplníme nielen nejakú podradnú povinnosť, ale že zanedbávame taký popud, ktorý môže byť rozhodujúci pre celý náš osud? Odpoveď sa nám však dáva, aj pod závojom tajomstva, ktoré obaľuje náš uvážený postoj v rozhodnutiach, od ktorých závisí usmernenie nášho života; lebo okrem prirodzeného aspektu morálnych povinností temný dotyk milosti, keď už raz nastane, má za následok o toľko vážnejšiu zodpovednosť, že prináša silu, ktorá by mala stačiť, pripojac sa k sile prirodzeného zákona, pre priaznivé vyriešenie problému, položeného našej voľbe. Teda nie je správne namietat, že náš osud sa odohráva v akomsi nepreniknuteľnom tieni, keďže, podľa Newmanovho slova, ide iba o to, nehrešiť proti svetlu, pochádzajúcemu zároveň (z hľadiska morálnej záväznosti) z dvojitého prameňa, normálne prirodzeného a nadprirodzene pomáhajúceho pri rozhodovaniach, od ktorých

závisí naša nesmrteľná budúcnosť; natoľko, že v nás okrem vzpružiny obsiahnutej v morálnom rozume skutočne jestvuje sila božieho podnetu, ktorý by nás vždy mohol priviesť k víťazstvu tak nad pokušením, ako aj nad slabosťami a odporní prirodzenosti.

Avšak prirovnania prevzaté z ľudských vzťahov a z popudov alebo pohnútok našich konaní nás nemôžu naplno uspokojiť ani vysvetliť ten jedinečný a naozaj neporovnateľný prípad, v ktorom sa prirodzený poriadok a nadprirodzený prínos stretávajú buď aby sa spojili síce v temnom, avšak skutočnom a záslužnom prijatí, alebo aby sa vylúčili v akomsi odmietnutí vôle, vždy pokúšanej striasť jarmo a utiecť pred obetou. Preto merkantilná alegória dvoch darov, ktoré skôr, ako sa spoja a vzájomne obohatia, sa prirovnávajú v Evanjeliu k akémusi prenájomu, môže byť, ako každé prirovnanie, iba minimalizujúcim nabádaním, ak sa nepridá celkom duchovná interpretácia tohto zdanlivého obchodu. Teda treba ísť ďalej v prieskume zjaveného tajomstva, aby sa mu zachoval vysoký význam, po ktorom túži náš rozum. Možno trochu lepšie zachytíme autentický zmysel božích ponúk a požiadaviek, ak pouvažujeme o tom, čo nám prináša pozdvihujúca milosť, a tiež o tom, koľkú dlžobu a koľké trápenie by zapríčinilo vyhnutie sa tejto milosti alebo jej zneužitie.

V. Aby sa uľahčila naša požiadavka jasnosti a spravodlivosti, prichádza nám tu na pomoc nová úvaha.

1. Je nielen potrebné a dobré, aby nadprirodzené povolanie nedalo sa počuť v celej svojej hlasnosti vo vedomí ani aby sa tam odhalilo v plnom svetle, ale okrem toho sa patrí, aby naša sloboda, na ktorej si odôvodnene zakladáme, ostala pánom svojho výberu a aby v našom terajšom stave skúšky nemohla byť neomylné strhnutá, tak, ako bude môcť byť v oblažujúcom videní. Toľko sa vraví o ľudskej dôstojnosti, že veru treba vedieť, aké sú jej pravé a zákonité požiadavky. Také šťastie, ktoré by sme si v ničom nezaslúžili, by bolo bez chuti, bez vznešenosti, bez veľkodušnosti. Preto je spravodlivé, je dobré, aby nezištnosť úkonov, čo i nákladných a dočasných obetí, udelila duchovnému životu takú hodnotu, ktorá je nesúmerateľná s každým vyhľadávaním zisku, ba i akéhokoľvek zdania stávk. Je potrebné, aby sme dávali bez vypočítavosti, aj keď sa nám hovorí, ako napr. Pascal, že koniec-koncov uznáme, že sme všetko získali a nič nestratili, nič z jedine pravých podôb dobra neobetovali.

No ak je na druhej strane pravda, že podľa našich predchádzajúcich prirovnaní akýsi nadprirodzený zárodok sa vlieva do našej prirodzenosti zároveň fyzickej a duchovnej, a ak máme dodať miazgu plánky, ktorou sme my, tomuto božskému štepu, ktorý pretvorí náš prínos na nepredvídateľnú a takrečeno nevysvetliteľnú plodnosť, nie je tu výrečný obraz, ktorý nám pomáha menej sa čudovať nad symbiózou, prinášajúcou ovocie v teandrickom diele, to jest, spájajúc prirodzenosť s nadprirodou v jednej spoločnej a plodnej životnosti? Nebolo by to, hoci ešte tajomnejšie, čo – ako treba stále prízvukovať – v biologickom poriadku vegetácie nastáva ako div, ťažký síce na pochopenie, ale celkom reálny, uskutočniteľné skrz tajomné sprostredkovanie medzi aspiráciou ľudského rozumu alebo ľudskej vôle a božím „dychom“, ktorý bol oživil prvého Adama – podľa sugestívneho opisu Genézy?

2. Postúpme ďalej, aby sme objavili ešte podstatnejšiu pravdu. Či to, čo týmto dychom, touto milosťou, touto silou pozdvihnutia a pretvorenia Boh komunikuje človeku zo svojho vlastného života i zo svojej intímnej plodnosti, nejaví sa práve takým, že by bolo čírym nerozumom zneuzať, odmietnuť toto darovanie, kladúce do človeka akýsi závdavok dedičstva, ešte lepšie povedané, akési začínanie božej adopcie, za cenu ktorej všetko ostatné neposkytuje nič také, čo by sa dalo vziať ako protiváha a zákonitá opozícia? Povedané všetko jedným slovom,

ponuka nadprirodzeného volania, už naplneného Bohom v nás, nedá sa odmietnuť bez nezmyslu podobného tomu, ktorý by sa nachádzal v ideí samovraždy samého Boha. Potom však už vopred badáme to, čo bude treba skúmať pri premýšľaní o bohovražednej povahe hriechu vzbury a o účinkoch, v samom človeku a určitým spôsobom, v Bohu, takéhoto tak nerozumného a tak urážlivého zneuznania, pričom urážateľ sa nikdy nebude môcť žalovať na iných ako na seba vo výčitkách, ktorými sám seba bude zhrýzať. Odmietnuť, čo je ponad každú nádej, ale čo, keď je poskytnuté, je aj zvrchovane želateľné (keďže je to božie „užívanie“ („fruition“) v **consortium naturae divinae**, znamená šialený nevďak, ba viac, znamená to zlomyseľnosť človeka proti sebe a proti Bohu – proti tomu Bohu, bez ktorého by sa chcel človek zaobísť, zajať jeho miesto, ako keby bolo možné stačiť si bez neho, postaviť sa na jeho miesto alebo lepšie, zrušiť ho.

3. Je to zrejmosť, ktorá sa stáva spravodlivým trestom za atentát, ktorý si vinník musí pripísať iba sebe. Chcel byť Bohom bez Boha, nemôže sa teda žalovať, že je postavený zoči-voči tomu, čím chcel byť: totiž svojmu vlastnému zbožšteniu a svojej autolatrii; lebo sa nedá odmietnuť byť Bohom tak, ako ani Boh nemôže zničiť sám seba; a ak je dané človeku túžiť po božej adopcii, človek môže uniknúť tomuto volaniu iba tak, že sa usiluje pozdvihnúť sa k nemu celkom sám, bez toho, že by jeho nezdar potlačil večné vedomie jeho túžby, jeho omylu, jeho nezmyselnej opovážlivosti.

Non serviam! Takýto výkrik nezapiera nadprirodzeno: naznačuje iba šialenú nádej uchvátiť ho. Neznamená to teda zneuznávať výbornosť ponúkaného osudu, znamená to chcieť ho ukradnúť a zavraždiť darcu pre radosť z jeho mŕtvolu. Teda vzbúrenie nielenže nezavrhuje prísľub božieho spojenia, ako keby ono bolo nadmerné a nákladné, ale nemôže si ani zabrániť uznávať a naruživo milovať blaženosť; a ak ho jeho omyl privedie k tomu, že jej bude pozbavený, metafyzická samovražda ostáva preň nemožnou: lebo je podstatne nelogické a zvrátené nazdávať sa, že v prítomnosti nesmrteľného a dokonalého šťastia by ho mohol znevažovať až natoľko, že by zničil sám seba. Netreba teda obviňovať Boha, že v podmienkach najpodstatnejšie rozumných ponúk oliv milovanému tvorovi používanie svojej vlastnej blaženosti; taký tvor nemôže obviňovať najtotálnejšiu veľkodušnosť, akú si len možno predstaviť, a, vyjadriac všetko jedným slovom, nie je možné nájsť žiadnu výčitku proti nesmiernej božej láske.

Lebo sama skutočnosť záväzného nadprirodzeného povolania má za následok, ako sme to práve videli, mnohoraké podmienky a požiadavky, ktoré bolo treba analyzovať. Takto nastolené problémy pomáhajú objasniť mnohé záhady životnej a morálnej povahy, o ktoré sa filozofia nemôže nezaujímať. Pritom všetkom, aby náš rozum bol normálne nabádaný k takýmto otázkam, vyžadujúcim riešenie, je nevyhnutné, aby filozofova pozornosť bola spontánne priťahovaná k akémusi permanentnému aspektu, hoci až primálo povšimnutému, v osnove vedeckého, psychologického, metafyzického a duchovného uvažovania: lebo tu ide o akúsi stálu a všeobecnú ťažkosť, ktorej postupné rozlišovanie privádza špekuláciu k tomu, aby v lone každého myslenia a každej činnosti uznala akúsi nevyhnutnú sprostredkovateľskú funkciu, funkciu, ktorá sa všade ukazuje ako neprestajne a základne nevyhnutná, aj keď sa používa bez toho, že by sa výslovne uznávala. Ak teda takýto racionálny výskum čím ďalej, tým viac ozrejmuje tento problém, táto filozofická iniciatíva nám väčšmi ukáže dvojitú pravdu, vysvetľujúcu postupne, ako nadprirodzený poriadok zahŕňa v sebe toto stále a plné sprostredkovanie, ale aj ako jediné Zjavenie poskytuje vysvetľujúce odôvodnenie a živú skutočnosť akéhosi tajomného a nevyhnutného Sprostredkovateľa.

Všetkým predchádzajúcim sme pripravili a odôvodnili tieto podstatné tézy, dvojito založené na konkrétnej a úplnej filozofii v jej zástoji zasvätiťky do požiadaviek vyvolaných

problémom Boha, zmyslom stvorenia, cieľmi ľudského osudu. Všade sa nám ukázalo, že kľúč ku vzájomne sa vyvolávajúcej záhadám sa nachádza jedine v celkom presnej idei nadprirodzeného poriadku, v silnom zmysle tohto slova; lebo vôbec nejde iba o akúsi metaforu, o vzostupný vývin, o aproximáciu, nikdy nedosahujúcu svoj najvyšší koniec. Pravdaže, tento pojem, táto skutočnosť v sebe alebo v nás, ostáva nepreniknuteľnou pre našu terajšiu skúsenosť; ale poznáme z nej nadostač, aby sme vedeli, že pretrváva, hoci sa vymyká priamemu zachyteniu naším vedomím a naším aktuálnym spôsobom diskurzívneho poznania, čo ako by bola prítomná v našej ľudskej dráme vo svojom vzťahu k Bohu a k našej duchovnej orientácii. Teda niet ničoho neúplnejšieho, ba ničoho falošnejšieho ako idea takého ľudstva, ktoré by bolo ponechané na svoje vlastné iniciatívy, zatiaľ čo skryté náporu prirodzenosti, zrodenej pre nekonečno, a milosti, ktorá nám dáva prostriedky túžiť po ňom a dosiahnuť ho, nám ukladajú striktnú povinnosť smerovať k nemu a chcieť prísť k nemu, pravdaže, nie iba sami od seba, ale použitím všetkých síl, všetkých nápomocí, ktoré sa nám skutočne dávajú.

Pred nami stoja dve doplnkové úlohy: musíme sa pýtať, ako sa pripravujú a môžu sa uskutočniť podstatné podmienky tohto znadprirodzenia, ktoré, nepotláčajúc prirodzenosť, preniká ju a skryto ju pozdvihuje k poriadku prirodzene neprístupného stvorenia; potom sa vynorí háklivá ťažkosť na riešenie, nie už v skrytom poriadku božieho plánu, ale v historickom uskutočnení, ktoré síce necháva ďalej jestvovať plnosť tajomného zmyslu, avšak ukáže svetské podmienky, do ktorých sa vteľuje toto znadprirodzenie, vždy skryté, a predsa prejavené v samom poriadku ľudských **faktov** a empirických spôsobov: sú to fakty, ktoré nadobúdajú vo formách nechávajúcich určitú časť ľudským interpretáciám istoty potrebné pre dobrú vieru a pre dobrú vôľu, pod vplyvom svedectiev vnútorných vedomiam a kolektívnych skúseností tradície, súvislej a postupujúcej vo svojich prorockých intuíciách; a to napriek mnohým opätovným úpadkom, ktoré môžu samotným oznamovateľom zastrieť presný a úplný zmysel Božieho kráľovstva a nadprirodzeného života, zvrchovaného to cieľa každého božieho zámeru.

Avšak nepredbiehajme. Treba nám zo stupňa na stupeň zostúpiť alebo vystúpiť na konce tohto rebríka, ktorý nám pripomína Jakubov symbolický sen, v ktorom sa nebo spájalo so zemou. Práve takto problém nadprirodzeného povýšenia a ľudského vystúpenia nás privádza k otázke virtuálne prítomnej v celom tisícročnom úsilí filozofie, k otázke, ktorá nachádza svoj plný zmysel iba skrz kresťanské Zjavenie.

Ak totiž je nejaký styčný bod, v ktorom sa nastoľuje problém podstatný pre filozofický rozum a v ktorom sa ponúka zjavenie, ktoré osvecuje rozum o jeho bezmocnosti a o jeho požiadavke riešenia, tak ho práve tu treba rozpoznať, aby sa stala zjavnou účasť, temná síce, avšak nevyhnutná pre celý náš zmyslový, intelektuálny a konajúci život. Nikde inde ako tu lepšie neuvídime: ako podľa našej stálej metódy rozum vyvoláva taký problém, ktorý sa až pričasto zaznával, pretože ho nemôže iba sám od seba úplne vyriešiť, a ako iba samo Zjavenie v tom, čo má najzákladnejšie, predstavuje osvetľujúce a nabádajúce riešenie, otvárajúc všetkému, čo nasleduje, nesmierne perspektívy účinnej spolupráci medzi racionálnym výskumom a pravdami, ktoré ponúka kresťanstvo. Totiž, čochvíľa zbadáme, v čom a prečo naše myslenie a naše konanie zahrňuje v sebe akúsi stálu a temnú sprostredkujúcu prítomnosť, a takým činom prideme k tomu, že prijmeme tajomstvo sprostredkovateľa, skrz ktorého všetko sa stalo, skrz ktorého je skryto osvecovaný každý človek prichádzajúci na tento svet, skrz ktorého osud ľudstva závisí od prijatia tejto sily a tohto svetla.